

PŘEDMLUVA

Česká republika je jednou z nejateističtějších zemí na světě – toto tvrzení považují mnozí z nás za naprostou samozřejmost, která kromě toho velmi přesně vykresluje jeden z nejcharakterističtějších rysů novověké české společnosti. Navíc se může zdát, že takové přesvědčení potvrzují četné sociologické průzkumy, včetně údajů z censů. Například podle posledního censu z léta 2001 více než 59 % Čechů o sobě prohlašovalo, že jsou „nevěřícími“, zatímco za „věřící“ se prohlásilo pouze 32 % Čechů a Češek. A pokud k těmto údajům přidáme ještě další, které se týkají například reálného zapojení tzv. „věřících“ do společenského a rituálního života jednotlivých náboženských denominací, pak se obraz „úpadku“ náboženství v české společnosti ukáže být ještě zřetelnější. Otázkou však je, co výše uvedené údaje znamenají. Je skutečně možné považovat je za výraz či dokonce potvrzení vysoké míry ateizace moderní české společnosti?

Osobně se domnívám, že nikoli. Pokud o něčem vypovídají, tak pouze o proměně religiozity českého obyvatelstva v průběhu 20. století, pro níž je typická nedůvěra v tradiční náboženské instituce jakými jsou církve. Ty jsou téměř tradičně považovány za zdroj mnoha politických i sociálních problémů a důvěra vůči nim patří k nejnižším v celé Evropě. Pokud bychom však odhlédli od náboženských institucí a religiozity, která je s nimi spojena, zjistíme, že obraz náboženského života v České republice je mnohem plastičtější. Pouze 14 % Čechů a Češek například tvrdí, že „*neexistuje Bůh, duch, ani jiná nadpřirozená skutečnost*“, téměř 43 % se domnívá, že „*amulety občas přinášejí štěstí*“ a skoro 52 % připouští, že „*někteří věštcí mohou předvídat budoucnost*“. Zvláště první údaj, z něhož vyplývá, že více než 51 % českých obyvatel připouští existenci nějaké formy nadpřirozena, je důležitým signálem, abychom s pojmem ateismus a ateizace české společnosti nakládali velmi opatrně. Především nás však přivádí k tomu, abychom naprosto zřetelně rozlišovali mezi ateisty a tzv. „nevěřícími“ a tím i mezi ateizmem a „netradičními“ formami náboženství a náboženskosti, které bývají často označovány jako nová náboženská hnutí (angl. New Religious Movements).

Jejich studium dnes již patří ke klíčovým oblastem nejen religionistiky, ale také sociologie náboženství. V českém prostředí jde však až na výjimky spíše o zájem, který se omezuje na popis jednotlivých skupin. Naprosto opomíjena zůstává oblast metodologie jejich studia. Kniha, kterou právě držíte v rukou, vznikla jako snaha tento handicap poněkud zmírnit. Její ambice však nespočívají v tom, že by měla být komplexním či snad dokonce vyčerpávajícím přehledem všech základních metodologických problémů, s nimiž se při studiu nových náboženských hnutí můžeme setkat. To by bylo nejen troufalé, ale v současné chvíli i těžko realizovatelné.

Cílem této knihy je něco jiného – prostřednictvím problémů, které jsou spojené s konceptualizací klíčových pojmů, s jejichž pomocí jsou označovány jednotlivé typy náboženských skupin zahrnované mezi nová náboženská hnutí, ukázat tenkou hranici mezi „vědeckou“ metodou a ideologií. Právě tato hranice je při studiu soudobého náboženského života často stírána tak, že původně vědecký pojmový aparát je využíván k inkvizičním tažením proti nepohodlným či jiným formám religiozity. Jinými slovy řečeno; nejde mi o nic jiného než o jakousi genealogickou archeologii některých pojmů, s nimiž se při studiu nových náboženských hnutí můžeme setkat.

Tato moje snaha by se nikdy nedostala až do této podoby, kdybych neměl podporu mnoha lidí. Rád bych proto poděkoval zejména Dušanovi Lužnému, který mi jako první ukázal, jak se současným náboženstvím „zacházet“, Břetislavu Horynovi, který mě naučil držet se ve svých úvahách při zemi a Eileen Barkerové, která mi v osobních konzultacích ukázala lidský rozměr studia nových náboženských hnutí. Nicméně tato kniha by nikdy nevznikla nebýt podpory a pomoci mé ženy Lenky, která byla jejím prvním čtenářem i kritikem.